Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
esitatud 31. mail 2016 [1]

Kohtuasi C-169/15

Montis Design BV
versus
Goossens Meubelen BV

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus))

Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused — Kaitse kestus — Autoriõiguse lõppemine ja taastumine

1. Äriühingu Montis Design B.V. (edaspidi „Montis“) ja äriühingu Goossens Meubelen B.V. (edaspidi „Goossens“) vahelise kohtuvaidluse raames esitas Hoge Raad der Nederlanden (Madalmaade kõrgeim kohus) [2] Benelux Gerechtshofile (Beneluxi kohus) tõlgendusküsimuse disainilahenduste kaitset käsitleva Beneluxi ühtse seaduse muutmise protokolli (edaspidi „protokoll“) [3] artikli U lõike 2 kohaldamise kohta; selle sättega tunnistati kehtetuks disainilahenduste kaitset käsitleva Beneluxi ühtse seaduse (edaspidi „BTMW“) artikkel 21.

2. Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) esitas enne Hoge Raad der Nederlandeni (Madalmaade kõrgeim kohus) eelotsusetaotlusele vastamist kolm eelotsuse küsimust Euroopa Kohtule, sest leidis, et kohtuvaidluse lahendus sõltub direktiivi 93/98/EMÜ [4] tõlgendusest.

3. Kohtuvaidluse aluseks on BTMW artikli 21 lõige 3, mille kohaselt selliste disainilahenduste autoriõiguste omanikud, mis on seotud disainilahenduste kaitsega, kaotavad oma autoriõigused, kui nad ei esita jõushoidmise taotlust. Selle formaalsuse täitmata jätmise vahetu tagajärg oli see, et asjaomased teosed muutusid üldkasutatavaks.

4. Kriitika BTMW suhtes ja selle vastuolu kõnealuses aspektis Berni konventsiooniga [5] tingisid selle, et Beneluxi seadusandja tunnistas 2002. aastal kehtetuks BTMW artikli 21 lõike 3. Protokollis ei nähtud aga ette üleminekukorda ega selgitatud, mis juhtub nende autoriõigustega, mis on lõppenud BTMW alusel.

5. Samas oli direktiiviga 93/98 ühtlustatud autoriõiguste kestus kõigis liikmesriikides, pikendades nende kaitsetähtaega 70 aastale pärast autori surma, ilma et õiguste omajad peaksid esitama „jõushoidmise taotlusi“ või muid vorme. Lisaks sellele nägi direktiiv 93/98 teatud tingimustel ette, et taastuvad autoriõigused üldkasutatavaks muutunud teostele.

1 — Algkeel: hispaania.

2 — 13. detsembri 2013. aasta eelotsusetaotlus esitati vastavalt 31. märtsi 1965. aasta lepingu Beneluxi kohtu asutamise ja põhikirja kohta artiklile 6.

3 — Brüsselis 20. juunil 2002 allkirjastatud Protocol houdende wijziging van de Eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen of modellen.

4 — Nõukogu 29. oktoobri 1993. aasta direktiiv autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitse tähtaja ühtlustamine (EÜT 1993, L 290, lk 9; ELT eriväljaanne 17/01, lk 141).

5 — Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (24. juuli 1971. aasta Pariisi akt), 28. septembri 1979. aasta muudetud redaktsioonis (edaspidi „Berni konventsioon“). Konventsiooni eestikeelse teksti leiab aadressilt: https://www.riigiteataja.ee/akt/13101723.

6. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib kokkuvõttes Euroopa Kohtult teada saada, kuidas mõjutab direktiiv 93/98 kohtuvaidlust. Eriti soovib ta teada saada, kas selle direktiivi alusel tuleb (BTMW-s ette nähtud formaalsuse täitmata jätmise tõttu) lõppenud autoriõigused lugeda taastunuks ja kui see on nii, siis mis kuupäevast alates.

I. **Õiguslik raamistik**

A. *Euroopa Liidu õigus*

7. Liikmesriikide intellektuaalomandi alaste õigusnormide ühtlustamine viidi läbi peamiselt direktiiviga 93/98, mida hiljem muudeti[6] ja mis tunnistati kehtetuks direktiiviga 2006/116/EÜ[7], mis kodifitseerib direktiivi eelnevad redaktsioonid.

8. Kuivõrd kohtuvaidluse asjaolud seonduvad ajaga, mil kehtis direktiiv 93/98, ning arvestades lisaks seda, et praegu kehtivas redaktsioonis ei ole muudetud kohtuvaidluse seisukohast tähtsust omavate artiklite sisu, tsiteerin allpool direktiivi asjaomaseid sätteid.

9. Põhjendus 11 näeb ette järgmist:

„[T]agamaks kaitstuse kõrget taset, mis vastaks samal ajal ka siseturu nõudmistele ja vajadusele luua ühenduses kirjandusliku ja kunstilise loomingu harmoonilist arengut soodustav õiguslik keskkond, peaks ühtlustatud kaitse tähtaeg autoriõiguse puhul olema 70 aastat pärast autori surma või 70 aastat pärast seda, kui teos on õiguspäraselt üldsusele kättesaadavaks tehtud, [...]“.

10. Põhjendus 27 on sõnastatud järgmiselt:

„[O]mandatud õiguste ja õiguspäraste ootuste austamine on ühenduse õiguskorra osa; liikmesriigid võivad eelkõige sätestada, et teatavatel tingimustel ei tekita käesoleva direktiivi kohaselt taastunud autoriõigus ja sellega kaasnenud õigused tasu maksmise kohustust isikutele, kes kasutasid teoseid heauskselt ajal, mil sellised teosed olid üldkasutatavad“.

11. Artikli 1 lõikes 1 on ette nähtud:

„1. Berni konventsiooni artiklis 2 osutatud kirjandus- või kunstiteose autori õigused kehtivad autori eluajal ja 70 aastat pärast tema surma olenemata kuupäevast, mil teos muutus õiguspäraselt üldsusele kättesaadavaks.“

12. Artikli 10 „Ajaline kohaldatavus“ lõiked 2 ja 3 sätestavad:

„2. Käesolevas direktiivis sätestatud kaitse tähtaegu kohaldatakse kõigi teoste ja kaitstavate objektide suhtes, mis on artikli 13 lõikes 1 osutatud kuupäeval vähemalt ühes liikmesriigis kaitstud autoriõigust või sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate siseriiklike sätetega või mis vastavad direktiivi 92/100/EMÜ[8] kohase kaitse kriteeriumidele.

6 — Eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiiviga 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (EÜT 2001, L 167, lk 10; ELT eriväljaanne 17/01, lk 230).

7 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiv autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitse tähtaja kohta (ELT 2006, L 372, lk 12).

8 — Nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiiv rentimis- ja laenutamisõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (EÜT 1992, L 346, lk 61; ELT eriväljaanne 17/01, lk 120), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiviga 2006/115/EÜ (ELT 2006, L 376, lk 28).

3. Käesolev direktiiv ei piira kasutamist, mis on toimunud enne artikli 13 lõikes 1 osutatud kuupäeva. Liikmesriigid võtavad vastu eelkõige kolmandate isikute omandatud õiguste kaitseks vajalikud sätted.“

13. Artikli 13 lõike 1 esimeses lõigus on sätestatud:

„1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi artiklite 1–11 täitmiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid enne 1. juulit 1995.“

14. Disainilahendusi puudutavas viidi ühtlustamine läbi direktiiviga 98/71/EÜ[9], mille artikkel 17 käsitleb vastavate intellektuaalomandiõiguste suhet autoriõigustega („kumulatsiooni põhimõte“)[10] järgmiselt:

„Liikmesriigis või selle suhtes vastavalt käesolevale direktiivile registreeritud disainilahenduse õigusega kaitstud disainilahendus on kaitsekõlblik ka asjaomase liikmesriigi autoriõiguse seaduste alusel alates kuupäevast, mil disainilahendus on loodud või mis tahes kujul fikseeritud. Iga liikmesriik määrab kindlaks nimetatud kaitse ulatuse ja tingimused, sealhulgas nõutava eristatavuse taseme.“

B. *Berni konventsioon*

15. Ehkki Euroopa Liit ei ole Berni konventsiooni osaline, on ta sellega kaudselt seotud Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu alusel („TRIPS-leping“), mis sisaldub Marrakechi lepingu, millega asutatakse Maailma Kaubandusorganisatsioon[11] (mille liige liit on), 1 C lisas.

16. TRIPS-lepingu artikli 9 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmed järgivad Berni konventsiooni (1971) artikleid 1–21 ja selle lisa. Liikmetel ei ole siiski käesoleva lepingu põhjal õigusi ega kohustusi konventsiooni artikli 6 *bis* alusel tagatavate või sellest tulenevate õiguste suhtes.“

17. Berni konventsiooni artikli 5 lõikes 2 on ette nähtud:

„(2) Nende õiguste omamine ja teostamine ei sõltu ühestki formaalsusest; nende omamine ja teostamine ei sõltu kaitse olemasolust teose päritolumaal. Järelikult, kõrvuti käesoleva konventsiooni sätetega, reguleerivad kaitse ulatust, aga samuti vahendeid, mis kindlustavad autorile tema õiguste kaitse, eranditult need seadused, mis kehtivad selles riigis, kus kaitset nõutakse.“

C. *Beneluxi õigus*

18. BTMW artikli 12[12] kohaselt kehtib disainilahenduse registreering viis aastat alates taotluse esitamisest.

19. BTMW artikli 21 lõige 1 nägi (enne selle kehtetuks tunnistamist) ette, et loominguliselt eristusvõimeline disainilahendus võib olla kaitstud ühteaegu nii selle seaduse kui ka autoriõigusi käsitlevate seaduste alusel, kui mõlema kohaldamise tingimused on täidetud.

9 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 1998. aasta direktiiv disainilahenduste õiguskaitse kohta (EÜT 1998, L 289, lk 28; ELT eriväljaanne 13/21, lk 120).

10 — Vt direktiivi 98/71 põhjendus 8.

11 — Euroopa Ühendus kiitis selle heaks nõukogu 22. detsembri 1994. aasta otsusega 94/800/EÜ, mis käsitleb Euroopa Ühenduse nimel sõlmitavaid tema pädevusse kuuluvaid küsimusi puudutavaid kokkuleppeid, mis saavutati mitmepoolsete kaubandusläbirääkimiste Uruguay voorus (1986–1994) (EÜT 1994, L 336, lk 1; ELT eriväljaanne 11/21, lk 80).

12 — *Tractatenblad*, nr 1966, lk 13.

20. BTMW artikli 21 lõike 3 (taas enne selle kehtetuks tunnistamist) kohaselt tõi loominguliselt eristusvõimelise disainilahenduse registreeringu tühistamine või registreerimisest tuleneva ainuõiguse lõppemine kaasa sellele disainilahendusele kehtivate autoriõiguste samaaegse lõppemise, tingimusel et mõlemad õigused kuuluvad samale isikule; siiski ei lõpe õigused juhul, kui disainilahenduse omaja esitab vastavalt artiklile 24[13] erilise taotluse oma autoriõiguste jõus hoidmise eesmärgil.[14]

21. Kuivõrd Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) sedastas, et see säte oli vastuolus Berni konventsiooni artikli 5 lõikega 2, tunnistati BTMW artiklid 21 ja 24 protokolli artikliga U kehtetuks.[15]

22. Protokoll jõustus 1. detsembril 2003 ning see ei sisaldanud üleminekusätteid ega mingit viidet sellele, kas selles ette nähtud kehtetuks tunnistamine võib olla tagasiulatuva mõjuga.

II. **Vaidluse aluseks olevad asjaolud ja eelotsuse küsimused**

23. Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) kordas oma eelotsusetaotluses kohtuvaidluse asjaolude kirjeldust, mille oli talle esitanud Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus); jään samuti selle kirjelduse juurde.

24. Äriühing Montis toodab alates 1974. aastast Madalmaades mööblit. Alates 1983. aastast turustab ta tugitooli Charly, mille disainis Gerard van den Berg. 1987. aastal disainis ta sellest tugitoolist inspiratsiooni võttes ka söögilaua tooli Chaplin, mida hakati turustama.

25. 19. aprillil 1988 esitas G. van den Berg rahvusvahelise disainilahenduse registreerimise taotluse (nr DM/010786) muu hulgas tugitooli Charly ja tooli Chaplin kohta; ta märkis, et Montis oli disainilahenduste omaja ja tema ise nende autor.

26. 1990. aastal võõrandas G. van den Berg oma mõlema tooliga seonduvad autoriõigused Montisele.

27. Disainilahenduste registreeringu viieaastase tähtaja lõpuks (st 1993. aastal) ei olnud Montis esitanud BTMW (endise) artikli 21 lõikes 3 ette nähtud jõushoidmise taotlust. Selle sätte alusel lõppesid 18. aprillil 1993 Montisele kuuluvad autoriõigused ja disainilahenduse õigused.

28. 2008. aastal kaebas Montis kohtusse Goossensi, sest leidis, et tool Beat, mida viimane oma mööblipoodides pakub, rikub tema autoriõigusi toolidele Charly ja Chaplin. Goossens vaidles vastu, et kuivõrd ei olnud esitatud jõushoidmise taotlust vastavalt BTMW (endise) artikli 21 lõikele 3, olid vastavad autoriõigused lõppenud.

29. Montis vastas omakorda, et tema autoriõigused olid taastunud, sest BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 oli tunnistatud kehtetuks 1. detsembril 2003. Kehtetuks tunnistamisel on tema väitel tagasiulatuv mõju. Lisaks väitis ta teise võimalusena, et tema õigused olid taastunud tagasiulatuvalt alates 1. juulist 1995, st alates kuupäevast, mis on direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 ette nähtud viitega sama direktiivi artikli 13 lõikes 1 ettenähtule.

13 — Artikli 24 kohaselt tuleb artiklis 21 nimetatud taotlus esitada disainilahendusele kehtiva ainuõiguse lõppemisele eelneva aasta vältel, makstes ühtlasi vastava lõivu.

14 — Jõushoidmise taotluse nõuet puudutava Beneluxi riikide valitsuste ühise märkuse kohaselt (mida kohtujurist Timmerman tsiteeris oma Benelux Gerechtshofis (Beneluxi kohus) esitatud ettepaneku punktis 3.6) „[...] tundus vältimatult vajalik karistada küllaltki karmilt sellise taotluse esitamata jätmise eest; autoriõigus, mille kohta ei ole taotlust esitatud, lõpeb samal ajal disainilahenduse õigusega, millega see kumuleeriti“.

15 — Vt 3. joonealune märkus.

30. Esimese ja teise astme kohtu otsused tehti osaliselt Montise kahjuks; ta esitas Hoge Raadile (Madalmaade kõrgeim kohus) kassatsioonkaebuse; Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) peatas menetluse seniks, kuni Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) teeb eelotsuse seoses küsimustega, mis ta talle esitas seoses BTMW (endise) artikli 21 lõike 3 tõlgendamisega.

31. Kuivõrd Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) on seisukohal, et vastus neile küsimustele sõltub Euroopa Liidu õiguse tõlgendusest (eelkõige sellest, kuidas tõlgendada direktiivi 93/98 artiklit 10 koostoimes artikli 13 lõikega 1), esitas see kohus omakorda eelotsusetaotluse Euroopa Kohtule järgmiste küsimustega:

„1. Kas [direktiivi 93/98] artiklis 10 koostoimes artikli 13 lõikega 1 nimetatud kaitsetähtaeg kehtib autoriõiguste suhtes, mis olid autoriõigust reguleerivate riigisiseste õigusnormide kohaselt esmalt kaitstud, kuid lõppesid enne 1. juulit 1995 formaalsuse täitmata jätmise või õigel ajal täitmata jätmise tõttu, täpsemalt BTMW (endise) artikli 21 lõikes 3 ette nähtud jõushoidmise taotluse esitamata jätmise või õigeajal esitamata jätmise tõttu?

2. Kui vastus esimesele küsimusele on jaatav:

Kas [direktiivi 93/98] tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisene õigusnorm, mille kohaldamise tagajärjel loetakse enne 1. juulit 1995 formaalsuse täitmata jätmise tõttu lõppenud autoriõigus tarbekunsti teosele lõplikult lõppenuks?

3. Kui vastus teisele küsimusele on jaatav:

Kui asjaomane autoriõigus riigisiseste õigusnormide kohaselt taastub või tuleb lugeda mingist ajahetkest alates taastunuks, siis millisest kuupäevast alates on see nii?“

III. **Menetlus Euroopa Kohtus ja poolte nõuded**

A. *Menetlus*

32. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 13. aprillil 2015.

33. Põhikohtuasja pooled, Portugali valitsus ja Euroopa Komisjon esitasid oma kirjalikud seisukohad Euroopa Kohtu põhikirja artikli 23 teises lõigus ette nähtud tähtaja jooksul.

34. 10. märtsil 2016 toimunud kohtuistungil kuulati ära Montise, Goossensi ja Euroopa Komisjoni seisukohad.

B. *Esitatud seisukohtade kokkuvõte*

35. Montis väidab, et Benelux Gerechtshofi (Beneluxi kohus) esitatud küsimusi tuleb laiendada nii, et need hõlmavad ka direktiivi 98/71 artiklit 17, ja neile tuleb vastata, et selle artikliga on vastuolus BTMW (endise) artikli 21 lõige 3, mistõttu autoriõigused taastusid 17. novembril 1998 (st direktiivi 98/71 jõustumise kuupäeval).

36. Teise võimalusena teeb Montis ettepaneku asuda seisukohale, et BTMW vaidlusalusel sättel puuduvad tagajärjed, sest see on vastuolus Berni konventsiooni artikli 7 lõikega 4 koostoimes artikli 5 lõikega 2, mistõttu tema autoriõigused 19. aprillil 1993 ei lõppenud. Kolmanda võimalusena väidab ta, et Berni konventsioonist tulenevad kohustused on hõlmatud direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 kasutatud mõistega „siseriiklikud sätted“. Ta järeldab sellest eeldusest, et autoriõigused taastusid 1. juulil 1995, mil lõppes kõnealuse direktiivi riigisisesesse õiguskorda ülevõtmise tähtaeg.

37. Goossens on kokkuvõtlikult seisukohal, et 1. juulil 1995 ei olnud selliseid autoriõigusi toolidele Charly ja Chaplin, mis oleksid juba olnud liidus kaitstud, mistõttu need ei saanud direktiivi 93/98 alusel taastuda. Ta väidab lisaks, et Euroopa Kohtu praktika (eelkõige otsused Sony Music Entertainment [16] ja Butterfly Music [17]) ei ole käesoleva kohtuasja lahendamisel asjakohased, sest neis asjades käis vaidlus õiguste üle, mis olid kaitstud liidu muus liikmesriigis ning mille lõppemine oli tingitud kaitsetähtaja lõppemise, mitte formaalsuse täitmata jätmise tõttu nagu käesolevas asjas.

38. Goossens on lisaks seoses kohtuotsusega Flos [18] seisukohal, et kaitsetähtaja ühtlustamine ei hõlma selle kohaldamise tingimusi, mistõttu BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 ei ole vastuolus direktiiviga 93/98.

39. Äärmisel juhul oleks Goossensi arvates toolidele Charly ja Chaplin kehtivate autoriõiguste taastumine võinud toimuda 1. detsembril 2003, st päeval, mil tunnistati kehtetuks BTMW artikkel 21. Õiguskindluse nõudega on vastuolus käsitada nende õiguste taastumise kuupäevana 1. juulit 1995. Ta teeb seega ettepaneku vastata esimesele küsimusele eitavalt; sellest tulenevalt langeb ära vajadus vastata kahele ülejäänud küsimusele.

40. Portugali valitsus väidab, et autoriõiguste taastumise põhimõte on vastuolus direktiivi 93/98 eesmärkidega, kuid märgib juhuks, kui Euroopa Kohus seda seisukohta ei jaga, et lõppenud autoriõigused taastuvad selle direktiivi kohaselt olenemata sellest, mis põhjusel need lõppesid, eriti siis, kui lõppemine oli vastuolus Berni konventsiooniga. Seetõttu teeb ta ettepaneku vastata kolmandale küsimusele, et Montise autoriõigused taastusid 1. juulil 1995.

41. Komisjon on erineval arvamusel, võrreldes eelotsusetaotluse esitanud kohtuga, kes piirab autoriõiguste taastumise ainult nende juhtudega, mil on möödunud enne direktiivi jõustumist kehtinud riigisisestes õigusnormides ette nähtud kaitsetähtaeg (kui see oli direktiivis ette nähtud 70 aastast lühem). Komisjon leiab, et kohtupraktika kohaselt ei ole autoriõiguste lõppemise põhjusel mingit tähtsust, mistõttu direktiivi 93/98 kohaldatakse ka siis, kui autoriõigused on lõppenud mingi formaalsuse täitmata jätmise tõttu.

42. Komisjon kinnitab, et Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) eksib, kui ta määrab autoriõiguste olemasolu kindlaks ainuüksi riigisisese õiguse alusel, sest see reguleeris kaitsetähtaega enne direktiivi jõustumist. Tema arvates saavad autoriõigused toolidele Charly ja Chaplin selle direktiivi artikli 10 lõike 2 alusel taastuda kahel viisil: kui Montis tõendab, et need autoriõigused kehtisid mingis liikmesriigis 1. juulil 1995 või kui neile on kohaldatav direktiivis 92/100 ette nähtud kaitse.

43. Igal juhul rõhutab komisjon asjaolu, et BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 on vastuolus Berni konventsiooniga ning BTMW selles artiklis nimetatud taotluse esitamata jätmisest tuleneva (autoriõiguste) lõppemise lõplikuna käsitlemine on vastuolus mitte ainult direktiivi 93/98 eesmärkide, vaid lisaks ka põhiõigusega omandile, mida kaitseb liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 17 ning mis hõlmab ka intellektuaalomandit. Kokkuvõttes teeb ta ettepaneku vastata eelotsusetaotluse esitanud kohtule, et direktiivi 93/98 kohaldatakse alates 1. juulist 1995 sellistele autoriõigustele, nagu on kõne all põhikohtuasjas, mis on lõppenud seetõttu, et nende omaja on jätnud täitmata mingi formaalsuse.

16 — Kohtuotsus, 20.1.2009, C-240/07; EU:C:2009:19.

17 — Kohtuotsus, 29.6.1999, C-60/98, EU:C:1999:333.

18 — Kohtuotsus, 27.1.2011, C-168/09; EU:C:2011:29.

IV. **Eelotsuse küsimuse analüüs**

A. *Sissejuhatavad kaalutlused*

44. Esimesena käsitlen Montise palvet[19] laiendada eelotsuse küsimuste analüüsi nii, et see hõlmab ka direktiivi 98/71 artiklit 17; minu arvates ei tohiks sellele palvele vastu tulla.

45. Ehkki tegemist on tuntud mõistetega, tuletan siiski meelde, et ELTL artiklis 267 sätestatud menetlus on Euroopa Kohtu ja liikmesriigi kohtute vahelise koostöö vahend, mille raames Euroopa Kohus annab liikmesriigi kohtutele teavet liidu õiguse tõlgendamise kohta, mis on vajalik nende menetluses olevate vaidluste lahendamiseks.[20] Euroopa Kohus on sedastanud, et tema dialoog liikmesriigi kohtutega toimub menetluse raames, mis ei ole kohtumenetlus ja mille suhtes pooltel ei ole algatamise õigust, vaid neile antakse üksnes võimalus esitada oma seisukohad. Kuivõrd selle üle, millised küsimused esitada, otsustab ainuüksi liikmesriigi kohus, ei saa pooled muuta küsimuste sõnastust.[21]

46. Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) ei ole Benelux Gerechtshofile (Beneluxi kohus) esitanud ühtegi küsimust, mis seonduks direktiivi 98/71 artikliga 17;[22] samuti ei ole ka Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) ise viidanud sellele direktiivile oma eelotsuse küsimustes; seda ei ole teinud ka ülejäänud pooled. Ehkki teoreetiliselt võib Euroopa Kohus talle esitatud küsimused ümber sõnastada, et anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule muud lahendi tegemisel tarvilikku teavet, ei arva ma siiski, et Montise palve tuleks rahuldada, sest eelotsusetaotlustes ei ole piisavalt teavet, et anda vastus seoses direktiivi 98/71 artikliga 17. Seetõttu teen ettepaneku jätta vaidlusese laiendamata eelotsuse küsimuste sõnastusest kaugemale.

47. Teise teemana tuleb ette võtta Montise autoriõigus toolidele, mille kui selliste olemasolu üle ei ole põhikohtuasjas vaidlust. Ehkki vaieldakse küll selle üle, kas need õigused on direktiivi 93/98 alusel taastunud, ei ole ükski pool – ega ka eelotsusetaotluse esitanud kohus – seadnud kahtluse alla asjaolu, et tugitoolil Charly ja toolil Chaplin on kõik tunnused, mis tingivad nii disainilahendusi reguleerivate õigusnormide kui ka autoriõigusi kaitsvate õigusnormide kohaldamise vastavalt Beneluxi õigusnormides ja direktiivi 98/17 artiklis 17 ette nähtud kumulatsiooni põhimõttele.

48. See teine märkus on päris tähtis, sest üldisemas plaanis ei ole lihtne välja selgitada, millistel asjaoludel saab teatava objekti (käesoleval juhul tool või tugitool) kvalifitseerida „kunstiteoseks“, mille suhtes võib selle eriomastest tunnustest tulenevalt olla kohaldatav autoriõigustele omane kaitse. Seda küsimust ei ole aga vaja lahendada (pealegi sõltub lahendus väga palju sellest, milline faktiline hinnang antakse objekti iga osa eristatavusele ja loomingulisusele objekti funktsiooni seisukohast), sest – kordan veel kord – põhikohtuasjas ei ole vaidlustatud asjaolu, et tugitool Charly ja tool Chaplin on kaitstud autoriõigustega. Tuleb märkida, et direktiivi 98/71 artikkel 17 annab liikmesriikidele õiguse „määra[ta] kindlaks kaitse ulatuse ja tingimused, sealhulgas nõutava eristatavuse taseme“, kui tema õigusnormid näevad disainilahendustele ette autoriõigustele omase kaitse.

49. Minu kolmas märkus seondub viisiga, kuidas eelotsusetaotluse esitanud kohus on sõnastanud oma küsimused. Põhjustel, mis ma kohe esitan, ei sõltu vastus teisele küsimusele tingimata jaatavast vastusest esimesele küsimusele.

19 — Vt eespool punkt 35.

20 — Vt kohtuotsus, 15.9.2011, Unió de Pagesos de Catalunya (C-197/10; EU:C:2011:590, punkt 16 ja seal viidatud kohtupraktika).

21 — Vt kohtuotsus, 6.7.2000, ATB jt (C-402/98; EU:C:2000:366, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

22 — Montis väidab siiski oma seisukohtades (lk 2, punkt 5), et ta väitis Benelux Gerechtshofile (Beneluxi kohus) 21. veebruaril 2014 esitatud dokumendis, et tema autoriõigused on taastunud direktiivi 98/71 artikli 17 alusel.

50. Kuivõrd minu arvates ei esine seega sellist eeldatavat vastastikust sõltuvust, nagu on kirjeldatud, alustan sellest, et selgitan välja, kas direktiiv 93/98 on käesoleva kohtuasja suhtes kohaldatav; selleks tuleb tõlgendada selle direktiivi artikli 10 lõiget 2. Selle analüüsi alusel teen ma järgmiseks kindlaks, kas direktiiviga 93/98 on kooskõlas vaidlusalune formaalsus (BTMW endises artiklis 21 ette nähtud jõushoidmise taotluse esitamise nõue). Viimasena tuleb vajaduse korral välja selgitada, millisel hetkel taastusid põhikohtuasja esemeks olevad autoriõigused.

B. *Direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 tõlgendus ja selle kohaldamine kohtuvaidluse suhtes*

1. Üldised kaalutlused

51. Direktiivi 93/98 põhjendusest 11 [23] nähtub, et liidu seadusandja ühtlustas autoriõiguste ja teatavate nendega kaasnevate õiguste kestuse, saavutamaks kaitstuse kõrge taseme, mis vastaks ühteaegu nii siseturu nõudmistele kui ka vajadusele luua liidus kirjandusliku ja kunstilise loomingu arengut soodustav õiguslik keskkond.

52. Nii kehtestati kohaldatavate tähtaegadena, mis on kogu liidus samasugused, autori eluaeg ja 70 aastat pärast autori surma nii kirjandus- ja kunstiteoste kui ka kinematograafiliste ja audiovisuaalsete teoste puhul; [24] esitajate puhul 50 aastat alates esitamisest ja fonogrammitootjate puhul 50 aastat salvestuse tegemisest [25].

53. Nende tähtaegade arvutamisega seoses nägi direktiivi 93/98 artikkel 8 ette, et neid arvutatakse autoriõiguse või sellega kaasneva õiguse tekkimise aluseks olevale sündmusele järgneva aasta esimesest jaanuarist.

54. Selles kontekstis ja samal kaitsetähtaegade ühtlustamise eesmärgil kehtestati direktiivi 93/98 artikli 10 lõikega 2 reegel, mille kohaselt autoriõigused taastusid liikmesriikides, kus need olid muutunud üldkasutatavaks, kahel alternatiivsel juhul: a) kui need olid 1. juulil 1995 [26] kaitstud vähemalt ühes liikmesriigis või b) kui objekt vastas direktiivi 92/100 kohase kaitse kriteeriumidele.

55. Selle tagamõte oli kokkuvõtlikult, et autoriõiguse taastumine [27] liikmesriikides, kus see ei ole enam kaitstud, ühtlustab kaitseaja seniks, kuni jõutakse direktiivis 93/98 ette nähtud maksimumini. Sel moel loodeti vältida moonutusi, mida tähtaegade erinevused põhjustasid seoses kaupade vaba liikumise, teenuste osutamise vabaduse ja konkurentsiga. [28]

56. Ehkki Euroopa Kohus on juba käsitlenud esimest alternatiivset tingimust (st kaitstus vähemalt ühes liikmesriigis enne 1. juulit 1995), nagu ma allpool selgitan, ei ole asi samamoodi teise tingimusega. Ning loomulikult ei ole lihtne aru saada, millistel asjaoludel vastab teos „direktiivi 92/100/EMÜ kohase kaitse kriteeriumidele“.

23 — Vt käesolev ettepanek, punkt 9.

24 — Direktiivi 93/98 artikli 1 lõige 1 ja artikli 2 lõige 1.

25 — Vastavalt direktiivi 93/98 artikli 3 lõiked 1 ja 2.

26 — See kuupäev tuleneb direktiivi 93/98 artikli 13 lõikest 1.

27 — Sama juriidilise fenomeni tähistamiseks kasutatakse vahet tegemata mõisteid õiguse taastumine, taastamine, uuesti tekkimine ja uuendamine.

28 — Vt 7. joonealuses märkuses viidatud direktiivi 2006/116 põhjendus 3. Moonutused ei olnud ainult hüpoteetilised, nagu nähtub 24. jaanuari 1989. aasta kohtuotsusest EMI Electrola *vs.* Patricia Im- und Export jt (341/87; EU:C:1989:30).

2. Esimene alternatiivne tingimus

57. Kohtuotsuses Butterfly Music [29] tõlgendati esimest korda direktiivi 93/98 artiklit 10 ja eeskätt selle lõiget 2. [30] Euroopa Kohus rõhutas, et selle lõike kohaselt võib ette nähtud kaitsetähtaegade kohaldamise tagajärg nendes liikmesriikides, mille õigusnormid näevad ette kaitse lühema kestuse, olla, et hakatakse uuesti kaitsma teoseid või objekte, mis olid muutunud üldkasutatavaks.

58. Euroopa Kohus möönis ühtlasi, et see tagajärg johtus tahtest, mida ühenduse seadusandja väljendas, [31] kinnitades, et võimalikult ruttu on vaja ühtlustada liikmesriikide õigusnormid autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste kehtivuse tähtaegade kohta [32] ning vältida olukorda, kus teatud õigused on teatavates liikmesriikides lõppenud, olles muudes liikmesriikides endiselt kaitstud. [33]

59. Seda tõlgendust täpsustati kohtuotsuses Sony Music Entertainment, kus Euroopa Kohus sedastas, et direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 ette nähtud alternatiivsetest tingimustest esimene nõuab objekti varasemat kaitstust vähemalt ühes liikmesriigis, mis ei pea tingimata olema see liikmesriik, kus kaitset taotletakse. [34] Euroopa Kohus lisas, et ühtlustatud tähtaeg kehtib ka siis, kui autoriõiguse objekt ei ole kunagi olnud kaitstud liikmesriigis, kus kaitset taotletakse. [35]

60. Lõpetuseks tunnustas Euroopa Kohus kohtuotsuses Flos [36] esiteks autorõiguste kaitse ja disainilahenduste kaitse kumulatsiooni põhimõtet [37] ja seejärel sedastas, et liikmesriikidel puudub õigus autoriõiguste kaitse kestust reguleerida, sest see on juba kindlaks määratud direktiivis 93/98. [38] Ta järeldas, et „direktiivi 98/71 artikli 17 alusel [peavad] olema liikmesriigis autoriõigusega kaitstud disainilahendused, mis on selles liikmesriigis või selle suhtes registreeritud, vastavad liikmesriigi autoriõiguse kaitse tingimustele ja on eelkõige nõutava eristatavuse tasemega ning mille puhul ei ole möödunud direktiivi 93/98 artiklis 1, koostoimes direktiivi artikli 10 lõikega 2, kindlaks määratud ajavahemik“ [39].

61. Kandes selle kohtupraktika üle toolide Charly ja Chaplin juhtumile ning mööndes, et nende kahe objekti suhtes on kohaldatav autoriõiguste kaitse (kordan veel kord, et seda ei ole vaidlustatud), tuleks Montise autoriõiguste suhtes kohaldada direktiivi 93/98 „taastavat“ mõju, kui tõendatakse, et 1. juulil 1995 olid need kaitstud mingis liikmesriigis (ükskõik, kas Madalmaades või mõnes muus liikmesriigis).

62. Kuid nii Montis kui ka Goossens piirdusid lühida eitusega, vastates ühele kohtuistungil esitatud küsimusele selle kohta, kas toolid olid mõnes liikmesriigis autoriõigustega kaitstud (kuivõrd esitatud dokumentides näis olevat vaidlusalune nende kehtivus Saksamaal).

29 — C-60/98, EU:C:1999:333.

30 — Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus puudutab kolmandate isikute omandatud õiguste kaitset, st lõiget 3.

31 — Ta tuletas selle tahte nii, et võrdles komisjoni esialgset ettepanekut (mille kohaselt direktiivi sätteid kohaldatakse „õiguste suhtes, mis ei ole 31. detsembril 1994 lõppenud“ [mitteametlik tõlge]) muudatustega, mis Euroopa Parlament tegi selle ettepaneku uude redaktsiooni ning mis jäid olulises osas sisse direktiivi 93/98 lõplikku redaktsiooni. Vt kohtuotsus, 29.6.1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, punktid 18 ja 19).

32 — Seda eesmärki on nimetatud direktiivi 93/98 põhjenduses 2.

33 — Kohtuotsus, 29.6.1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, punkt 20).

34 — Kohtuotsus, 20.1.2009, Sony Music Entertainment (C-240/07; EU:C:2009:19, punkt 22).

35 — *Idem*, punkt 25.

36 — Kohtuotsus, 27.1.2011, C-168/09, EU:C:2011:29.

37 — *Idem*, punktid 37 ja 38.

38 — *Idem*, punkt 39.

39 — *Idem*, punkt 41.

63. Seega tuleb asuda seisukohale, et on tõendatud, et 1. juulil 1995 ei olnud toolid Charly ja Chaplin autoriõigustega kaitstud üheski liidu riigis. Seetõttu ei saa Montis tugineda direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 tagasiulatuvale mõjule seda kaasatoova esimese alternatiivse tingimuse alusel.[40]

3. Teine alternatiivne tingimus

64. Tõlgendamisraskused on suuremad teise alternatiivse tingimuse puhul, millest on direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 seatud sõltuvusse selles direktiivis ette nähtud kaitsetähtaegade kohaldamine; selle sätte viimane lauseosa viitab direktiivile 92/100. Märkisin juba eespool, et selle kohta puudub kohtupraktika.

65. Kõnealuse lauseosa sõnastus ja direktiivi 92/100 tekst põhjustavad mõningast segadust, sest ei ole lihtne kindlaks määrata neid „kaitse kriteeriume“, mis peaksid olema ette nähtud viimati nimetatud direktiivis.[41] Tegelikult näeb direktiiv 92/100 artiklis 2 ette vaid rendi- ja laenutusõiguse omajad ja objektid ning autoriõigusega kaasnevad õigused sellistele objektidele, mis on kaitstud autoriõigusega.[42]

66. Ehkki direktiiv 92/100 nimetab mõnel juhul teatavaid tingimusi, mis peavad olema täidetud (näiteks kinematograafilise teose tootja puhul artikli 2 lõike 1 neljandas taandes ette nähtud tingimus),[43] ei ole neid ette nähtud muudel juhtudel, näiteks fonogrammi tootja puhul (artikli 2 lõike 1 kolmas taane). Kuid alati peavad olema täidetud kõnealuses direktiivis ette nähtud kaitse üldised tingimused,[44] sealhulgas artiklis 12 ette nähtud kaitse kestuse tingimus.[45]

67. Meid huvitavas on oluline rõhutada, et direktiivi 92/100 artikli 13 lõikes 1 piirati sellega tunnustatud õiguste taastumist nii, et see puudutas vaid neid õigusi, „mis on liikmesriikide [...] õigusaktide kohaselt kaitstud 1. juulil 1994 *või mis vastavad sel kuupäeval käesolevas direktiivis sätestatud kaitse tingimustele*“[46].

68. Ajaloolisest perspektiivist on asi ehk paremini arusaadav: direktiiviga 92/100 kohustati liikmesriike esimest korda kaitsma teatavaid õigusi, mis kas ei olnud kõigis liikmesriikides kaitstud või siis ei olnud kaitstud üheski liikmesriigis.[47] Kõige selgem näide on esitaja õigus tema esitatud teose salvestuse puhul,[48] mis kehtestati just nimelt direktiiviga 92/100.

40 — Midagi ei muuda asjaolu, et Montise väitel oleks autoriõiguste Saksamaal kehtimist saanud tõendada kolmanda isiku vastu algatatud kohtumenetluses, sest eelotsusetaotlus on Hoge Raadi (Madalmaade kõrgeim kohus) menetluses oleva kohtuvaidluses üleskerkinud menetlusküsimus, mille raames ei saa vaidlustada faktilisi asjaolusid ega esitada uusi tõendeid.

41 — Komisjon möönis kohtuistungil, et direktiiv 92/100 ei sisalda „kaitse kriteeriume“, millele viitab direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 viimane lauseosa.

42 — See käsitleb täpsemalt rentimise ja laenutamise lubamise ja keelamise ainuõigusi, mis võivad kuuluda: autorile (tema teose originaalide ja koopiate puhul), esitajale (tema esitatud teose salvestuse puhul), fonogrammi tootjale (tema toodetud fonogrammi puhul) ja filmi esmasalvestuse tootjale (tema filmi originaali ja koopiate puhul).

43 — Tegemist peab olema filmi (see mõiste on kõnealuses sättes samuti määratletud) esmasalvestusega ja õigused hõlmavad ainult filmi originaali ja koopiaid.

44 — Fonogrammi tootjate puhul on selleks vähemalt 20 aastat viite alusel 1961. aastal Roomas sõlmitud teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooni artiklile 14 (eestikeelse tõlke leiab aadressilt: https://www.riigiteataja.ee/akt/79383).

45 — Reinbothe, J. ja von Lewinski, S., *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy*, London, 1993, lk 120.

46 — Originaalis ei ole kursiivis.

47 — Vt Commission of the European Communities, *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action*, KOM(88) 172 lõplik, lk 159.

48 — Direktiivi 92/100 artikli 2 lõike 1 teine taane.

69. Nende selgitustega arvestades ning direktiivi 93/98 juurde tagasi pöördudes ilmneb, et selle artikli 10 lõike 2 lõpus sisalduvat viidet direktiivile 92/100 tuleb mõista nii, et see kinnitab – ja mõnel juhul laiendab – kaitset, mis on ette nähtud autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste puhul teoste või objektide korral, millel see kaitse oli juba olemas 1. juulil 1994 või mis oleksid pidanud olema kaitstud, kui vastavad liikmesriigid oleksid võtnud direktiivi 92/100 üle oma riigisisesesse õiguskorda. [49]

70. Direktiiviga 93/98 ei püütud tagasiulatuvalt taastada kaitset autoriõiguste ja objektide puhul, mis olid muutunud liikmesriikides üldkasutatavaks, sest selline meede ei olnud siseturu tõrgeteta toimimiseks vajalik. [50] Ainus soov oli laiendada ette nähtud kaitset õigustele ja objektidele, mis kas olid mõnes liikmesriigis 1. juulil 1995 kaitstud või mis oleksid pidanud olema kaitstud direktiivi 92/100 kohaselt. Nagu juba meenutasin, oli direktiivi eesmärk seega ühtlustada kaitsetähtaeg kogu liidus ja vältida riigisiseste kaitsetähtaegade erinevustest tulenevaid moonutusi. [51]

71. Igal juhul nõuab Montis, et tuleb taastada tema autoriõigused ning neist tema toolidele tulenev kaitse; samas ei nõua ta, et tuleks taastada mõni direktiivis 92/100 konkreetselt ette nähtud rentimis- või laenutamisõigus või muud autoriõigused (või nendega kaasnevad õigused). Sellest tulenevalt puudub tal ka õigus tugineda direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 lõpus sisalduvale viitele.

4. Võimalik viide direktiivile 98/71

72. Kohtuistungil tuli ilmsiks, et pooled on teataval üksmeelel, et direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 sisalduvat viidet direktiivile 92/100 tuleb tõlgendada paindlikult ja dünaamiliselt nii, et see laieneb kõigile intellektuaalomandiõigusi (sealhulgas disainilahendusi, mille õiguskaitset reguleerib liidu tasandil direktiiv 98/71) ühtlustavatele õigusnormidele. Sellisel moel oleks tõendatud kaitse autoriõigustele, mis käivad kokku õigusega põhikohtuvaidluse esemeks olevate toolide disainilahendusele.

73. Ma ei ole siiski veendunud, et vaidlusaluse viite kohaldamisala selline laiendamine on asjakohane.

74. Esiteks korratakse direktiivi 2006/116 artikli 10 lõikes 2, millega kodifitseeritakse autoriõiguse ja teatavate sellega kaasnevate õiguste kaitsetähtaeg, puhtformaalsest vaatepunktist täpselt direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 samasugust sõnastust, jättes alles viite direktiivile 92/100. Sellest asjaolust piisaks tõendamaks, et seadusandja ei soovinud laiendada viidet muud liiki intellektuaalomandiõigustele. Võttes 2006. aastal vastu nimetatud kodifitseeriva direktiivi, oleks seadusandja saanud raskusteta laiendada seda viidet direktiivile 98/71 disainilahenduste kaitse kohta, mis tol ajal veel kehtis; ta aga ei teinud seda.

75. Lisaks sellele on sisulisest vaatepunktist loogiline, et direktiiv 2006/116 sisaldab täpselt samasugust viidet direktiivile 92/100, sest viimati nimetatud direktiiviga kaitstavate õiguste kestus, mis alguses põhines miinimumtähtaegadel, asendati direktiivi 93/98 artiklites 2 ja 3 ette nähtud tähtajaga. [52] Teisisõnu reguleeriti direktiivi 92/100 kohaste õiguste kehtivustähtaega tegelikult direktiivis 93/98. Sellest tulenevalt oli direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 ülekandmine direktiivi 2006/116 vältimatult vajalik selleks, et tagada direktiivis 92/100 reguleeritavate õiguste kaitsetähtaeg, eeskätt olukorras, kus kõik liikmesriigid selliseid õigusi ei tunnustanud.

49 — Walter, M. M., „Term Directive – Article 10 Application in time“, teoses Walter, M. M. ja Von Lewinski, S., *European Copyright Law – A Commentary*, Oxford, 2010, lk 622.

50 — Jorna, K. ja Martin-Prat, M., „New rules for the game in the European copyright field and their impact on existing situations“, *European intellectual Property Review* (EIPR), 1994, lk 148.

51 — Vt seoses kaupade vaba liikumisega kohtuotsus, 17.5.1988, Warner Brothers jt *vs*. Christiansen (158/86; EU:C:1988:242, punktid 10–16).

52 — Vastavalt selle artiklile 11, millega tunnistatakse sõnaselgelt kehtetuks direktiivi 92/100 artiklid 11 ja 12, kus olid „täiendavat ühtlustamist“ oodates ette nähtud sellised „miinimumtähtajad“ (vt direktiivi 93/98 põhjendus 16).

76. Seoses direktiiviga 98/71 tuleb aga märkida, et ühelt poolt on disainilahenduste õiguste kaitse tähtaega reguleeritud selle artiklis 10 ning see on ette nähtud viieaastaste ajavahemike kaupa, st väga erinevalt autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste kaitsetähtajast. Teiselt poolt seoti õigused disainilahendustele ja autoriõigused omavahel selle direktiivi artikliga 17, mis viitab peamiselt riigisisesele õigusele. Neil asjaoludel ei olnud lisaks vaja viidet, mis põhineb direktiivile 92/100 tehtud viite äärmiselt laial tõlgendusel, ning ei ole võimalik kujutada ette mingit seadusandlikku eesmärki, mida see uus viide oleks teeninud.

5. Otsene järeldus

77. Kokkuvõttes: a) Montis ei saa tugineda direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 esimesele osale, sest ta on möönnud, et tema autoriõigused toolidele Charly ja Chaplin ei olnud asjaomasel kuupäeval kehtivad üheski liidu riigis, ja b) samuti ei ole kohaldatav direktiivi 92/100 kohane kaitse, sest direktiivi 93/98 artikli 10 lõikes 2 sisalduv viide sellele direktiivile ei ole kohaldatav seda laadi autoriõiguste puhul, vaid üksnes direktiivis 92/100 endas konkreetselt nimetatute puhul. Lisaks sellele, nagu ma eespool märkisin, ei tohi viidet laiendada direktiivis 98/71 (disainilahenduste kohta) ette nähtud kaitsele.

78. Direktiiv 93/98 võiks siiski olla kohaldatav Montise autoriõiguste suhtes olukorras, kus BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 oli autoriõiguste taastumist takistades vastuolus nimetatud direktiiviga, sest takistas direktiivi artikli 10 lõikega 2 taotletava eesmärgi saavutamist. Täpselt see on Benelux Gerechtshofi (Beneluxi kohus) esitatud teise eelotsuse küsimuse sisu.

C. BTMW (endise) artikli 21 lõike 3 kooskõla direktiiviga 93/98

79. Brüsselis 20. juunil 2002 allkirjastatud protokolliga [53] tunnistati alates 1. detsembrist 2003 kehtetuks BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 ja sellest otseselt sõltuv sama seaduse artikkel 24. Kehtetuks tunnistamise tingis, nagu ma eespool juba märkisin, asjaolu, et Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) oli need sätted lugenud vastuolus olevaks Berni konventsiooni artikli 5 lõikega 2 [54], ning see, et TRIPS-lepingu artikkel 9 kohustas sellega liitunud riike kõnealust konventsiooni järgima.

80. See otsus näib loogiline, sest BTMW nõudis disainilahendustele kehtivate autoriõiguste omajatelt jõushoidmise taotluse esitamist iga viieaastase kaitsetähtaja lõpule eelneva aasta jooksul, kui nad soovisid vastavad õigused säilitada. Selline taotlus kujutas endast tegelikult Berni konventsiooni artikli 5 lõikes 2 keelatud formaalsust ning see kõrvaldati seetõttu BTMW-st.

81. Kuivõrd Berni konventsiooni ja liidu õiguse vahel on TRIPS-lepingu artikli 9 lõike 1 alusel seos, tuleb asuda seisukohale, et BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 oli alates TRIPS-lepingu jõustumisest vastuolus ka liidu õigusega.

82. BTMW (endise) artikli 21 lõike 3 vastuolu rahvusvahelise õigusega ja kaudselt (TRIPS-lepingu ja Berni konventsiooni binoomi kaudu) ka liidu õigusega ei lahenda siiski vaidlust, mis puudutab selle seost direktiiviga 93/98.

83. Goossens väidab, et direktiiviga 93/98 ei ühtlustatud autoriõiguste teostamise korda. See väide ei vasta päris täpselt tegelikkusele, sest direktiivi 93/98 artikkel 8 reguleerib tähtaegade arvutamist ja see omakorda mõjutab nende õiguste teostamist. Kuid isegi juhul, kui see väide peaks paika, ei võimaldaks see säilitada BTMW artikli 21 tagajärgi pärast direktiivi 93/98 jõustumist.

53 — Vt veel kord 3. joonealune märkus.

54 — Seda on tsiteeritud käesoleva ettepaneku punktis 17. Selle sätte kohaselt ei sõltu autoriõiguste omamine ja teostamine ühestki formaalsusest.

84. Isegi eeldusel, et direktiiviga 93/98 läbiviidud ühtlustamine ei hõlma disainilahendustele kehtivate autoriõiguste teostamise menetlusaspekte, oleks ebaloogiline ja äärmiselt formaalne asuda seisukohale, et BTMW (endist) artiklit 21 tuleb edasi kohaldada olukorras, kus autoriõiguste kaitset on ajaliselt laiendatud (70 aastale), nagu see on ette nähtud nimetatud direktiivis, mis kohustab lisaks juba kustunud autoriõigused taastama.

85. Kuivõrd direktiiv 93/98 lähtub Berni konventsiooni aluspõhimõtetest (millele direktiivis korduvalt viidatakse)[55], millest ühe kohaselt on keelatud seada autoriõigusi sõltuvusse teatavatest haldusformaalsustest, on keeruline nõustuda sellega, et pärast direktiivi 93/98 jõustumist jääb BTMW (endises) artiklis 21 ette nähtud nõue riigisiseses õiguses (konkreetsel juhul Beneluxi õiguses) kehtima nende samade õiguste olemasolu tingimusena. Kui seda formaalsust ei oleks ette nähtud või kui see oleks õigel ajal kaotatud, saaks direktiiviga 93/98 tagatud autoriõiguste omaja valida selle direktiiviga antud eelised, et pikendada vastavat kaitsetähtaega. BTMW (endises) artiklis 21 ette nähtud nõude allesjäämine muutis selle võimaluse algusest peale olematuks ning võttis seega direktiivilt 93/98 selle kasuliku mõju.

86. Lisaks sellele võttis BTMW (endise) artikli 21 lõige 3 autoriõigusi sel moel piirates direktiivilt 93/98 selle tõhususe, sest takistas saavutada direktiivi põhjenduses 11[56] nimetatud eesmärke, milleks on kaitstuse kõrge taseme tagamine ning kirjandusliku ja kunstilise loomingu harmoonilist arengut soodustava õigusliku keskkonna loomine.

87. Arvan seetõttu, et direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 kasuliku mõjuga on pärast selle direktiivi riigisisesesse õigusesse ülevõtmise tähtaja möödumist vastuolus see, kui on kohaldatav selline riigisisene õigusnorm nagu BTMW (endise) artikli 21 lõige 3, mille kohaselt sellised autoriõigused teosele, mis on lõppenud enne 1. juulit 1995 teatava formaalsuse täitmata jätmise tõttu, on lõplikult lõppenud.

88. Sellele järeldusele tuleb siiski lisada kaks nüanssi. Esiteks, nagu ma juba märkisin, on BTMW artikkel 21 direktiiviga 93/98 vastuolus ainult alates direktiivi jõustumisest. Direktiivi 93/98 alusel ei ole võimalik väita, et BTMW (endine) artikkel 21 oli sellega vastuolus enne direktiivi enda õiguslikku sündi ja seda vaatamata sellele, et see oli vastuolus Berni konventsiooniga, mis ei olnud sel ajal osaks liidu õigusest.

89. Teiseks, kuivõrd Montise ja Goossensi vaheline vaidlus on eraõiguslike isikute vaheline vaidlus, siis on vaja seda lahendavale kohtule meelde tuletada, et direktiividel puudub horisontaalne otsene õigusmõju, isegi olukorras, kus tegemist on selgete, täpsete ja tingimusetute õigusnormidega, mis annavad eraõiguslikele isikutele õigusi või panevad neile kohustusi.[57] Euroopa Kohtu praktika alusel on liikmesriigi kohus kohustatud sellises olukorras tõlgendama riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses asjakohase direktiivi sõnastust ja eesmärki arvestades, võttes arvesse kogu riigisisest õigust ja kasutades riigisisese õiguse kohaselt lubatud tõlgendamismeetodeid, et tagada direktiivi täielik õigusmõju ja saavutada tulemus, mis on sellega taotletava eesmärgiga kooskõlas.[58]

90. Liikmesriigi kohtu kohustust lähtuda riigisisese õiguse asjaomaste normide tõlgendamisel ja kohaldamisel direktiivi sisust piiravad siiski õiguse üldpõhimõtted, eelkõige õiguskindluse ja tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtted ja põhimõte, mille kohaselt riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamine ei ole lubatud.[59]

55 — Põhjendused 1, 5, 12, 14, 17 ja 22 ning artiklid 1 ja 7.

56 — Seda on tsiteeritud punktis 9.

57 — Vt kohtuotsus, 7.6.2007, Carp (C-80/06; EU:C:2007:327, punkt 20 ja seal viidatud kohtupraktika).

58 — Kohtuotsused, 5.10.2004, Pfeiffer jt (C-397/01–C403/01; EU:C:2004:584, punkt 113 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 15.9.2011, Mücksch (C-53/10; EU:C:2011:585, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

59 — Kohtuotsus, 23.4.2009, Angelidaki jt (C-378/07–C-380/07; EU:C:2009:250, punkt 199 ja seal viidatud kohtupraktika).

91. Ehkki eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevuses on välja selgitada, kas riigisisest õigust on – eespool nimetatud ajavahemikul – võimalik tõlgendada kooskõlas direktiiviga 93/98, on olukorras, kus see ei ole võimalik (nagu ma kahtlustan), poolel, kellele on riigisisese õiguse vastuolust liidu õigusega kahju tekkinud, õigus tugineda sellest tulenevalt tekitatud kahju hüvitamist käsitlevale kohtupraktikale, kui on täidetud selles kohtupraktikas ette nähtud tingimused.[60]

92. Lõpetuseks, seoses intellektuaalomandiõigust kaitsva harta artikli 17 lõike 2 võimaliku vahetu kohaldamisega (sellele sättele viitas komisjon[61]) piisab märkusest, et põhikohtuasja asjaolud ilmnesid ajal, mil hartal puudusid siduvad õiguslikud tagajärjed. Olen seetõttu seisukohal, et on üleliigne vaielda selle üle, kas harta nimetatud artikkel võiks näha eraõiguslike isikute jaoks subjektiivse õiguse kohtuotsusest Kücükdeveci[62] tuleneva kohtupraktika tähenduses, mis võimaldaks seda kohaldada direktiivi 93/98 kohaldamisalasse kuuluva eraõiguslike isikute vahelise kohtuvaidluse raames.

93. Vaidlusalune riigisisene õigusnorm (kui see veel kehtis) ei saanud seega rikkuda harta artikli 17 lõiget 2, sest viimasel puudusid tol ajal õiguslikud tagajärjed. Igal juhul ei ole ka omandiõiguse võimalikus rikkumises, mis tulenes BTMW (endise) artikli 21 lõikes 3 nõutud formaalsuse täitmata jätmise õigust lõpetavate tagajärgedest, süüdi põhikohtuasja vastaspool.

D. *Autoriõiguste taastumise kuupäev*

94. Kahtluste esinemine seoses hetkega, mil taastusid autoriõigused tugitoolile Charly ja toolile Chaplin, on täiesti mõistetavad. Montis teeb ettepaneku, et õigused tuleb lugeda taastatuks alates kuupäevast, mil need lõppesid, st alates 18. aprillist 1993. Ma siiski ei arva, et sellisele seisukohale leiaks direktiivist 93/98 alust, ehkki seda võivad toetada muud laadi kaalutlused.

95. Nimelt võiks liikmesriigi kohus tõlgendada asja nii, et BTMW (endise) artikli 21 protokolliga kehtetuks tunnistamine toimis tagasiulatuvalt, nii et selle sätte alusel toimunud autoriõiguste lõppemine oleks *ex tunc* tühine (ilma et see mõjutaks kolmandate isikute õigusi). Samuti võiksid Beneluxi riikide kohtud sedastada (kui nende õiguskord seda võimaldab), et BTMW (endise) artikli 21 vastuolu Berni konventsiooniga muutis autoriõiguste lõppemise haldusformaalsuse täitmata jätmise tõttu tühiseks (taas kord *ex tunc*). Mõlemal juhul oleks lõppenud autoriõiguste taastumise asemel tegemist pigem tuvastusega, et õiguslikult ei olnud need kunagi lõppenud. Kuid ühe või teise lahenduse kasutamiseks ei saa need kohtud minu arvates loota Euroopa Kohtu abile; viimasel puudub nii riigisisese õiguse (käesoleval juhul BTMW ja seda osaliselt kehtetuks tunnistava protokolli) tõlgendamise pädevus kui ka pädevus kõrvutada neid rahvusvahelise õiguse normidega (Berni konventsioon), kui viimased ei ole liidu õiguse osaks.

96. Minu arvates toimus direktiivist 93/98 tulenev autoriõiguste taastumine liidu õiguse vaatepunktist 1. juulil 1995, st päeval, mida on nimetatud selle direktiivi artikli 10 lõikes 2 koostoimes artikli 13 lõikega 1. Ühenduse seadusandja täpsustas (artikli 13 lõikes 1), et liikmesriigid kehtestavad enne seda kuupäeva vajalikud meetmed uue autoriõiguste ühtlustatud korraga (sealhulgas autoriõiguste võimalik taastumine, mis on ette nähtud artikli 10 lõikes 2) vastavusse viimiseks vajalikud meetmed. Ta oli lisaks teadlik võimalikust kolmandate isikute poolsest enne seda kuupäeva „toimunud kasutamisest“ ning pikendas kaitsetähtaja 70 aastale, ilma et see mõjutaks sellist kasutamist ning omandatud õigusi.

60 — Vastutuse tekkimise kumulatiivsed tingimused on kokkuvõtlikult järgmised: a) direktiivi eesmärk peab olema anda eraõiguslikele isikutele õigusi; b) nende õiguste sisu peab olema võimalik välja selgitada direktiivi sätete alusel ja c) liikmesriigil lasuva kohustuse täitmata jätmise ja tekkinud kahju vahel peab olema põhjuslik seos. Vt kohtuotsused, 24.1.2012, Domínguez (C-282/10; EU:C:2012:33, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 23.4.2009, Angelidaki jt (C-378/07–C-380/07; EU:C:2009:250, punkt 202 ja seal viidatud kohtupraktika).

61 — Komisjon väidab oma seisukohtade punktis 45, et intellektuaalomandiõiguse piiramine peab igal juhul olema vastavuses selle põhiolemusega, viidates kohtuotsustele, 24.11.2011, Scarlet Extended (C-70/10; EU:C:2011:771, punkt 43) ja 16.7.2015, Coty Germany (C-580/13; EU:2015:485, punkt 35). Omandiõiguse põhisisu hulka ei näi siiski kuuluvat õigusnorm, mis näeb erandlikult ette autoriõiguste tagasiulatuva taastumise pärast nende üldkasutatavaks muutumist.

62 — Kohtuotsus, 19.1.2010, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 56.

97. Pean siiski vajalikuks eraldada see kuupäev kahest teisest kuupäevast: esiteks kuupäev (19. aprill 1993), mil katkematult taastusid autoriõigused, mis olid õiguslikult vastuvõetamatul alusel muutunud üldkasutatavaks. See oleks autoriõiguste taastumise hetk juhul, kui Madalmaade kohtud tuvastaksid, et jõushoidmise taotluse esitamise nõue on õigusvastane ning sedastaksid, et kuivõrd tuleb asuda seisukohale, et seda ei ole kehtestatud, siis ei ole seda nõuet ka kunagi kehtinud. Sellisel juhul oleks direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 2 alusel kohaldatav autoriõiguste kaitsetähtaeg 70 aastat pärast autori surma, sest Montise õigused oleksid vaatamata kõigele kehtinud 1. juulil 1995 ühes liikmesriigis.

98. Teiseks kuupäev[63], mil jõustus protokoll, millega tunnistati kehtetuks BTMW (endine) artikkel 21, st 1. detsember 2003. Kuivõrd tegemist on Beneluxi õigusega, mis seda laadi menetluste puhul omab riigisisese õigusega sama staatust, ei ole Euroopa Kohtu pädevuses seda tõlgendada. Kui liidu õiguse vaatepunktist saab Montise autoriõiguste taastumise kuupäev olla ainult 1. juuli 1995 (nii see minu arvates on), siis on liikmesriikide kohtute ülesanne välja selgitada, milline on protokolli jõustumise kuupäeva mõju ja millised on selle võimalikud tagasiulatuvad tagajärjed. Ehkki mul puudub pädevus tõlgendada seda riigisisest õigusnormi, märgin siiski, et sellest saaks ehk järeldada, et Montise taastunud õigustele ei ole kolmandate isikute vastu võimalik tugineda kuni 1. detsembrini 2003; sellest tulenevalt esitan oma viimased kaalutlused seoses heausksete kolmandate isikute õiguste kaitsega.

99. Loogiliselt ei saa kolmandatelt isikutelt nõuda mingisugust majanduslikku hüvitist selliste õiguste alusetu kasutamise eest enne nende taastumise kuupäeva, st 1. juulit 1995, sest nii on sõnaselgelt ette nähtud direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 3 esimeses lauses. Kuid selle sama sätte teine lause kohustab liikmesriike kehtestama kolmandate isikute omandatud õiguste kaitseks vajalikud meetmed, jättes neile äärmiselt ulatusliku seadusandliku kaalutlusruumi.

100. Neil asjaoludel ning arvestades eelnevates punktides märgitut, reguleerib tagajärgi, mis tulenevad alates 1. detsembrist 2003 protokolliga BTMW (endise) artikli 21 kehtetuks tunnistamisest, riigisisene õigus ning riigisisese õiguse alusel tuleb välja selgitada ka see, kas sellist kehtetuks tunnistamist saab käsitada sellist laadi seadusandliku meetmena, mis on direktiiviga taotletava eesmärgiga proportsionaalne. Kuivõrd Benelux Gerechtshof (Beneluxi kohus) ei ole konkreetselt küsinud direktiivi 93/98 artikli 10 lõike 3 tõlgenduse kohta, siis ei ole kohtuvaidluse selle aspekti põhjalikum analüüs vajalik.

V. **Ettepanek**

101. Eespool esitatud kaalutlustest lähtuvalt teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Benelux Gerechtshofi (Beneluxi kohus) esitatud küsimustele järgmiselt:

1. Direktiivi 93/98/EMÜ (autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitse tähtaja ühtlustamine) artikli 10 lõikega 2 on vastuolus riigisisene õigusnorm, mille kohaselt loetakse lõplikult lõppenuks autoriõiguseid kunstiteosele, mis pelgalt teatava haldusformaalsuse täitmata jätmise tõttu lõppesid enne 1. juulit 1995. Liikmesriigi kohtu ülesanne on välja selgitada, kas tema menetluses oleva eraõiguslike isikute vahelise kohtuvaidluse asjaoludel saab riigisisest õigust tõlgendada kooskõlas viidatud direktiiviga, ning jätta vajaduse korral riigisisene õigusnorm kohaldamata.

2 Direktiivi 93/98 artikli 10 lõiget 2 koostoimes artikli 13 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et autoriõigused, mille suhtes seda kohaldatakse, taastuvad 1. juulil 1995.

63 — Montis pakkus välja kolmanda kuupäeva (17. november 1998, mil jõustus direktiiv 98/71). Punktis 44 jj esitatud põhjustel, miks jätta kohtuvaidlus laiendamata nimetatud direktiivi võimalikule mõjule, leian, et seda võimalikku kuupäeva ei ole vaja analüüsida.